

Fagnotat landbruk

Virksomhet landbruk og natur
Juni 2022

Innhold

1	INTRODUKSJON AV TEMA	2
2	KARAKTERISTIKK / STATUS / PROBLEMBESKRIVELSE.....	4
2.1	Generelle utfordringer.....	4
2.2	Utfordringer med Kommuneplanens arealdel 2020-2032	6
3	MÅLBESKRIVELSE	6
3.1	Mål for jordvern	6
3.2	Mål for næringsutvikling i landbruk og tilleggsnæringer	6
3.3	Mål for å ivareta kulturlandskapet.....	6
3.4	Mål for bruk av utmarksarealer	6

1 INTRODUKSJON AV TEMA

Det er et politisk mål å opprettholde et levende landbruk i hele landet, og den viktigste samfunnsoppgaven til norsk landbruk er å sikre nok, trygg og variert mat av god kvalitet. Kommunene skal bidra til at den nasjonale landbrukspolitikken blir gjennomført, ved å være et rådgivende organ, forvalte tilskuddsmidler til landbruket og gi informasjon. De skal også foreta saksbehandling etter lovverk tilknyttet landbruket, samt ivareta landbruket i arealplaner.

Gjeldende regelverk og planer

Det er i dag primært fire sentrale lovverk som regulerer landbruket; jordloven, konsesjonsloven, odelsloven og skogbruksloven. Tilknyttet disse lovverkene er det en rekke forskrifter hvor myndighetsområdet er fordelt mellom statlig og kommunal sektor. Det er innført boplikt etter konsesjonsloven §5 i deler av Gamle Onsøy kommune. Forskriften bør vurderes i et byutviklingsperspektiv.

I tillegg må landbruksnæringen operere innenfor rammene av plan- og bygningsloven, kulturminneloven, forurensningsloven og naturmangfoldloven.

Det er flere nasjonale føringer for landbrukspolitikken, og de mest sentrale er:

- **Nasjonal jordvernstrategi**
Regjeringen la i 2021 fram en oppdatert jordvernstrategi for Stortinget. I strategien slo de fast at jordvern er en grunnleggende forutsetning for bærekraftig utvikling og norsk samfunns- og matsikkerhet. Det nasjonale jordvernålet ble strammet inn til en maksimal årlig omdisponering av 3000 dekar innen 2025.
- **St.meld 11 (2016-2017) – Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon** Verdikjeden i norsk jordbruk må i større grad tilpasse seg sterkere konkurranse i fremtiden: en effektiv næring som leverer det forbrukerne etterspør og som tar inn over seg et stadig mer krevende internasjonalt marked. Dette er en forutsetning for bærekraftig og økt norsk matproduksjon og for at det fremdeles kan være et mangfoldig jordbruk over hele landet.

I de nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging belyses viktigheten av landbruk og utmarksressursene for mat og planteproduksjon, bosetting og kulturlandskap. Det presiseres videre at under tre prosent av Norges totalareal er dyrket jord og at det derfor er viktig å ta vare på god matjord samtidig som jordvernet balanseres mot storsamfunnets øvrige behov.

Av regionale føringer er det utarbeidet *Landbruksstrategi 2021-2030 for Viken fylkeskommune*, som er en temastrategi som viser retning for hvordan landbruket i Viken skal utvikles mot 2030. Landbruksstrategien har fokus på primærnæringens rolle i det grønne skiftet, og hvordan selvforsyningsgraden på norske ressurser i regionen kan økes. Hovedmålsettingene er økt selvforsyningsgrad basert på norske ressurser i regionen, og å styrke og utvikle primærnæringene slik at Viken kan bli en foregangsregion i det grønne skiftet, basert på biologiske ressurser.

Landbruksstrategien er harmonisert med Regional Planstrategi 2020-2024 *Veien til et bærekraftig Viken*.

Av lokale føringer har vi *Næringsplan for Fredrikstad kommune 2021-2025* som setter fokus på landbruksrelatert næring. Aktive matprodusenter i landbruket i Fredrikstad ønsker tett dialog om næringsutvikling og vil være en sentral aktør i det grønne skiftet. I planen er det vurdert at Fredrikstadlandbrukets bidrag til sirkulær økonomien, fangst og lagring av karbon vil være sentralt fremover.

Landbruksarealer

Størstedelen av kommunens arealer er landbruksarealer, ca. 60 %. Derav er 24 % jordbruksarealer og 35 % skogbruksarealer. I tillegg er ca. 27 % registrert som uproduktiv skog, åpen fastmark og myr. Også slike arealer tilhører i stor grad landbrukseiendommer.

I Norge er kun 3,3 % av totalarealet fulldyrka jord, bare en tredjedel kan nyttes til matkornproduksjon. Nesten alt jordbruksarealet i Fredrikstad kan nyttes til matkornproduksjon. Dette innebærer et stort ansvar for kommunen. For å opprettholde landbruksproduksjonen bør produktive arealer ha et sterkt vern i kommuneplanens arealdel, både mot omdisponering til andre formål, og mot forringelse av kvalitet.

Sysselsetting

I 2016 hadde Fredrikstad ifølge SSB 292 bedrifter innen jordbruk og 49 innen skogbruk. Landbruksforetakene i kommunen er hovedsakelig små enheter, hvor bare en del av inntekten kommer fra gården. For å styrke sysselsettingene kan det drives mer intensive produksjoner eller det kan etableres tilleggsnæring tilknyttet landbrukseiendommer. I tillegg til direkte sysselsetting i landbruket har kommunen flere bedrifter basert på landbruksprodukter, bedrifter innen næringsmiddelindustri og innen produksjon av trelast og varer av tre.

Kulturlandskapet

Store deler av kulturlandskapet i kommunen er eid og forvaltet gjennom landbruksnæringa. Fredrikstad har mange historiske spor, bergkunst, forsvarsanlegg som Gamlebyen og Kongsten, 4 herregårder, utallige spor etter steinhuggervirksomhet, steingjerder, gårdsdammer m.m. er viktige elementer i kulturlandskapet.

2 KARAKTERISTIKK / STATUS / PROBLEMBESKRIVELSE

2.1 Generelle utfordringer

Kommunen er i vekst og det er stort press på arealer til ulike formål. De beste arealene er ofte sammenfallende med områder der utbyggingspresset er størst. Flere store samferdselstiltak planlegges. Dette vil medføre tap av fulldyrka jord og dårligere arrondering på restarealer.

Infrastruktur som VA-anlegg, kabler m.m. må ofte legges over dyrka jord og kan gi forringelse av arealene i form av skader på drenering, jordpakking m.m. Utbygging av arealer medfører økt og mer konsentrert avrenning til jordbruksarealer i nærheten, og skader i form av flom og erosjon.

Arealer som er lagt til byggeområder i kommuneplanens arealdel, blir av mindre verdi for brukerne. Det blir usikkert å bekoste utbedring av drenering, kalking m.m. En del slike arealer er også forringet ved at de er benyttet til riggplasser og annet ved utbygging av tilgrensende arealer, og/eller at det er blitt omfattende problemer med overflatevann.

Riggplasser og anleggsveier tas ikke alltid med i reguleringsplaner og kart. Da får en ikke en helhetlig vurdering og beslutningsgrunnlaget blir ikke optimalt.

Driftsbygninger

Mange av driftsbygningene i landbruket er store, iøynefallende bygg. Eksisterende gamle låver framstår som karakteristiske i kommunens kulturlandskap. Samtidig er de sjelden tidsmessige og tilpasset dagens drift. Bygninger som ikke skal dekke et behov blir dyre å vedlikeholde. Nybygg krever store investeringer. Dette medfører mange ganger ønsker om å benytte nye driftsbygninger også til anna enn tradisjonelt landbruk, for å utnytte kapasitet og få større inntjening på bygningene. Det oppfattes blant eierne at det er vanskelig å få tillatelse til annen bruk og av bygningene, både nye og gamle bygg. Det er likevel viktig med en nøye kontroll med bygging eller ombygging av slike bygg, både av hensyn til landskapet og for å unngå etablering av tiltak som er til ulempe for landbruksdrift i LNF-områdene.

Kårboliger

På det fleste gårdene i kommunen drives ensidig kornproduksjon. I dag vurderes å være lite behov for kårbolig for å sikre kontinuerlig drift. For å få ned prisen ved generasjonsskifte søkes ofte kårbolig fradelt. Stor bygningsmasse på en landbrukseiendom medfører også stort vedlikeholdsbehov. En kårbolig tilhørende bruket vil være en ressurs på eiendommen, den kan benyttes av familie eller leies ut. I senere år har behovet for kårboliger blitt mindre, og mange har blitt fradelt. En fradelt kårbolig kan medføre driftsmessige ulemper der boligen blir solgt til kjøpere som ikke er komfortable med støy, støv, flueplager eller lukt som landbruksproduksjon kan medføre.

Samtidig som kårboliger søkes fradelt, kommer det også søknader om bygging av nye kårboliger. Det er nødvendig å være restriktiv på å gi tillatelser til nye kårboliger. Behov for kårbolig kan sjelden dokumenteres landbruksfaglig. Etablering av boliger som senere kan søkes fradelt vil være en uthuling av formålet i LNF-områdene.

Kulturlandskapet

Næringa er i endring, med krav til større enheter og rasjonelle bygg. Innleid arbeidskraft til vedlikehold av bygninger og kulturlandskap er kostnadskrevende. Større sammenhengende arealer som kan drives rasjonelt med store maskiner medfører ønske om fjerning av åkerholmer, gamle veier/stier m.m. Det er behov for bestemmelser som ivaretar elementer som gamle stengjerder, stenstolpegjerder, alléer og gårdsdammer.

Samdrift/samarbeidstiltak

Oppdeling av landbrukseiendom i mindre enheter er i utgangspunktet lite ønskelig da det opprettes mindre rasjonelle enheter. Noen ganger er det ønske om å fradele egen tomt til formål der to eller flere gårdbrukere går sammen om en produksjon, dette av hensyn til finansiering og samarbeid. Fordeler med å opprette en slik liten enhet må veies opp mot nytten.

Tilleggsnæringer

En del tiltak som f.eks. veksthus kan være både tradisjonell næring, og tiltak som faller utenfor landbruksbegrepet f.eks. veksthus, hestehold, verksted med mer. Kommuneplanen bør gi avklaringer om hva som skal defineres innenfor landbruksbegrepet, og hva som ikke er det. Selv med gode avklaringer vil en noen ganger komme i en gråsoner hvor det må vurderes om tiltaket er landbruk eller ikke.

Allmennhetens bruk av LNF-områder

I de fleste tilfeller er det små konflikter mellom landbruksdrift og allmennhetens behov for å benytte skog og utmark til friluftsliv. Det hender at aktiviteter i noen områder eller i enkelte tilfeller kan medføre drifts og miljømessige ulemper. Det fører lett til konflikter med næringa der det arrangeres større arrangementer ute i LNF-områdene. I enkelte områder er det generelt stor bruk av utmark. Stier gjennom eller inntil tun fører ofte til konflikter. Det er behov for at det skal være enkelt å finne fram til hvilke tiltak som er tillatt og hvilke som må søkes tillatelse til, og hvordan slike saker behandles.

Bruksrasjonalisering, store enheter og store maskiner medfører i enkelte tilfeller ønske om fjerning av gamle stier/tråkk mellom tidligere selvstendige bruk.

Videre er det behov for et forutsigbart regelverk i forhold til etablering av gapahuker og lavvoer.

2.2 Utfordringer med Kommuneplanens arealdel 2020-2032

Regjeringen la i 2021 fram en oppdatert jordvernstrategi for Stortinget. I strategien slo de fast at jordvern er en grunnleggende forutsetning for bærekraftig utvikling og norsk samfunns- og matsikkerhet. Det nasjonale jordvernålet ble strammet inn til en maksimal årlig omdisponering av 3000 dekar innen 2025. Fredrikstad kommune må bidra mer til dette arbeidet enn vi gjør i dag. Det bør i forbindelse med rullering av arealplanen vurdere tilbakeføring av områder som lenge har vært avsatt til næring eller bebyggelse, og som ikke er blitt regulert. Dette for å avbøte på stadig nye områder med dyrka mark som avsettes til

I tillegg har det fram til i dag sjeldent vært foreslått krav til matjordplaner iforbindelse med reguleringsplanarbeid. Ved denne rulleringen må man få inn bestemmelser som gjør tiltakshaver mer ansvarlig for å ivareta matjorden og ha en konkret plan for hvordan dette skal gjøres.

3 MÅLBESKRIVELSE

3.1 Mål for jordvern

Med bakgrunn i Stortingets mål for jordvern, og de store samferdselsprosjekter som kommunen står overfor, bør følgende mål settes: Netto omdisponering av dyrka eller dyrkbar jord bør være ned mot 0.

Der dyrka jord omdisponeres bør målet være å få til nydyrking av tilsvarende arealer.

Det bør være et mål om i størst mulig grad å unngå forringelse av dyrka arealer.

Etter gjennomføring av samferdselsprosjekter må målet være at arronderingen av resterende arealer skal være best mulig.

3.2 Mål for næringsutvikling i landbruk og tilleggsnæringer

Bidra til å opprettholde et bærekraftig og miljøvennlig landbruk med variert bruksstruktur

Tilrettelegge for etablering av tilleggsnæring til landbruk.

Søknadsprosessen ved å ta i bruk eksisterende driftsbygninger til nye formål må forenkles så langt det er forsvarlig, slik at bygningene kan komme i bruk og vedlikeholdes.

3.3 Mål for å ivareta kulturlandskapet

Det er et mål å medvirke til å opprettholde et rikt og variert kulturlandskap som er med å fortelle Fredrikstads historie. Det skal være et leveområde for de arter som er tilknyttet kulturlandskapet. Det skal gi et estetisk god inntrykk og gi gode muligheter for rekreasjon.

3.4 Mål for bruk av utmarksarealer

Det er et mål å medvirke til å hindre konflikter mellom næringsinteresser, naturinteresser og friluftinteresser i utmarksarealer.